

IBAÑETA

Piarres Larzabal

Iturria: *Piarres Larzabalen idazlanak (IV)*, Piarres Larzabal
(Piarres Xarrittonen edizioa). Elkar, 1992

Klasikoen Gordailuan:
<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/L/LarzabalIbaneta.htm>

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira,
eta, Jabetza Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak
bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

IBAÑETA

(Hiru gertaldiko antzerkia-1968)

Jokalariak:

OTSANDA
LARROSA
MAURIXKA
IZEBA
HARTZA
APFEL
GOTON
ROT
KLEIN
SATORBELTZ
URKO
ALI
ZIMELA
PASTOR
OPIL
PIZKOR

LEHEN GERTALDIA

Joka-lekua:

Charlemagne-en denborako euskal barne handiki bat. Oihala idekiztean, Otsanda eta Maurixka ari dira ogi opil egiten... Ate kirrinka bat entzuten da.

OTSANDA: (*Ikaratua*) Maurixka, gorde laster irin hau... Eta zuhaur ere gorde... Charlemagne-en soldadoak izan daitezke. (*Maurixka ateratzen da. Atean agertzen da Hartza, trapuki bezti, lazgarri... Otsanda, beldurrez joa, apur bat dago ixilik hari so*) ...Nor zaitut zu, jauna?

HARTZA: Zer? Ez duna ezagutzen hire anaia?

OTSANDA: Nere anaia?

HARTZA: Ba, Otsanda, Hartza naun!

OTSANDA: (*Harritua*) Hi, Hartza! Hi hemen! (*Besarkatzen du*)

HARTZA: Ba, Otsanda, preso lekutik ihes egin dinat.

OTSANDA: Ta? Nere senarra?

HARTZA: Aa, Urko! Gaizo Urko!

OTSANDA: (*Asaldatua*) Zer zaiok! Zerbaiz gertatu Urko nere senarrari?

HARTZA: Ez, Otsanda, ez... Urkok lagundu nain ihes egiten. Bera preso gelditu dun. Bainan ez luzarako.

OTSANDA: Nolaz hori?

HARTZA: (*Fermuki*) Ez ote naun ni libro! Ala zer uste dun? Itzalean lo egiteko dudala preso lekutik ihes egin? Jakin-zan nere besoak ez direla nereak, bainan preso diren nere lagun, bai eta ere gure Nafarroaren zerbitzariak!

OTSANDA: O! Anaia! Badakik, zerbitzu hortako, elgarrekin uztartuak garena! Zorigaitzez, gure familian, ez gaituk oro beretik ari.

HARTZA: Zer erran nahi dun?

OTSANDA: Hire arreba, nere ahizpa, Larrosa!...

HARTZA: Larrosa? Zer din Larrosak guk ez dugunik?

OTSANDA: Ez nitek nahi sobera haserre hadin...

HARTZA: Mintza hadi! Zer din Larrosak?

OTSANDA: Larrosa, amodio urratsetan sartua duk.

HARTZA: Amodio urratsetan? Norekin?

OTSANDA: Hago, otoi, hire buruaren jabe.

HARTZA: Erran-zan dena den.

OTSANDA: Charlemagne-en aintzindari Apfel izena duen batekin.

HARTZA: (*Ikaragarriki samur*) Zer? Gure erresumaz jabetu berri den aintzindari batekin? Gainerat Apfelekin?

OTSANDA: Ezagutzen duka hik, Apfel?

HARTZA: Nik ezagutzen dudan Apfel, usteldura hori? Hori dun Charlemagne-en armadan, azpiratu jendez okupatzen dena. Horren manu pean dun, gaur, Nafarroa guzia. Horrek ditin gure kabalak eta gure jatekoak ebasten, bere armadaren hazteko! Horrek gaitin gu, preso sartu, eta gurekin bertze zonbait mila nafar, horren armadarentzat lanean aritze-ko.

OTSANDA: Ez hadila hola oihuka ar! (*Xilintxa bat jotzen du*)

HARTZA: Zer! Ez hola oihuka ar! Ba ahal dinat aski arrazoin hola aritzeko.

MAURIXKA: (*Agertuz*) Etxeko anderea, deitu nauzu?

OTSANDA: Ba, Maurixka, ekazu otoi jaterat, oxtiko ogi eta gasnatik.

MAURIXKA: Ongi da, etxeko anderea. (*Ateratzen da*)

HARTZA: Nor dun neska hori?

OTSANDA: Ez duk neska... Ezkondua duk... Moro bat duk Zaragozatik etorria, hunat bizitzerat.

HARTZA: Mahometanoa, beraz!

OTSANDA: Ba... senarra, hura ere morotarik, preso altxatua izan dik, hi bezala. Bizitzekoa galdezka, hunarat etorri duk eta hemen zaukiagu.

HARTZA: Bon, senarra gurekin eta gure alde duenaz geroz, dagola behin-goan hemen. Bainan, gerla bururatuta, doala hemendik debruetarat!

OTSANDA: Zergatik hori?

HARTZA: Zergatik! Zeren eta sobera kanpotiar sartzan baita gure Nafarroan. Hola segituz, arrotzak bilakatuko ditun gure giderrren jabe. Eta geldituko gaitun, kanpokoak etxean nausi eta etxekoak kanporat mutil joan behar.

OTSANDA: Guri duk kanpotiarreri atea neurritz idekitzea.

HARTZA: Xuxen mintzo haiz, bainan gertatzen dena bertzerik dun... Gaurko egunean, ur gehiegi sartzan dun Nafarroako arnoan. (*Maurixka sartuz, zerbitzatzen du eta jaltzen da*) Hasteko,

ni mesfidatzen naun, hola, aurpegia kukuturik dabilztan jendez.

OTSANDA: Horien legea duk, aurpegia kukutzea, edozoin gizonen, salbu senarraren aintzinean.

HARTZA: (*Ikusiz zer den mabainean*) Ogi xuri eta gasna, nundik dituzue etxe huntan?

OTSANDA: Gasna, gure ardien esnetik, eta ogia, gure landako ogi bihitik.

HARTZA: Nola daiteke, gure etxean ogi xuri eta gasna hoberenetik jaterat ukaitea, Nafarroa guzia dagolarik goseak hila, ezkur eta gaztainetik bizi?

OTSANDA: Apfelen fagorez gaituk hola. Harek debekatu dik bere soldadoeri gure etxean deus hartzea.

HARTZA: (*Haserre*) Zer dun beraz gure etxea? Apfelen goxategia?

OTSANDA: Apfel, batzuetan hunarat etortzen duk bere lagunekin jaterat. Mahain ona maite baitu, gure ontasunak errespetatzen ditik, ez guregatik, bainan beregatik.

HARTZA: Zer? Etxe huntan hire senarra eta hire anaia Apfelen presuner, haren basakerien jasaile, eta Apfel hemen errege?

OTSANDA: Hik bezenbat, nik ere, sofritzen diat gauzak hola izaitez. Ez ditiat begiko zikina baino gehiago ikusi nahi Apfel eta bere lagunak... Larrosarekin ditiztek beren harreman guziak.

HARTZA: Bon! Ogi eta gasna hauek ken-aitzin nere bixtatik! Ahalgez ere, ez ditinat jastatu nahi!... To, nun dun Larrosa?

OTSANDA: Mutikoa, ezti hadi!

HARTZA: Ogi eta gasna hau ken-aitzin hemendik, eta dei-zan hunarat Larrosa!

OTSANDA: Zer behar duk Larrosarenganik?

HARTZA: (*Errabian*) Ken-aitzin ogi eta gasna hauk, eta dei-zan hunarat Larrosa! (*Otsanda ogia eta gasna harturik, jalitzzen da. Hartza bakarrik*) Hainbertze pairatu ondoan!... Etxerat noiz berriz itzuliko, hainbertze amets buruan hazi ondoan... Horra zer behar nuen kausitu! Nere etxea, zerritegi bilakatu! Oxala, han berean, betikotz gelditu banintz! Edo bederen, etxe hau errea harrapatu banu, bere izantate guziekin! Dorpea izanen zen, bainan ez, dudan desohorea baino dorpeago! (*Sartzen da Otsanda, Larrosa ondolik...*)

LARROSA: (*Badoa anaiaaren besarkatzerat*) O! Hartza, hi hemen! Hau berri on ezin sinetsial!

HARTZA: (*Bortizkei pusaturaz*) Urrun nereganik! Ez dinat hire musurik nahi, urdanda, hi! Atxik-an hire mutur zikindua Apfel zerriarentzat!

LARROSA: Zer etorri haiz hunarat? Bazter sumintzerat? Hori duka hire mileskerra, nik hiri igorri kolientzat?

HARTZA: Hik, niri koliak igorri? Zoin? Eta noiz?

LARROSA: Apfelen bidez, nik aste guziz igorri koliak jateko eta arropetz kargatuak, ez ote dituk ukan?

HARTZA: Nik ez dinat behin ere neherenganik kolirik ukan!

LARROSA: Gezurra!

HARTZA: Egia!

LARROSA: Gezurra! Apfelek berak kondatu zaitak: Eskutik eskurat eman dauzik koliak. Hire mileskerra eta berriak aldi guziz ekarri zaitak.

HARTZA: Eta hik, ustel horren erranak sinetsi? Jakin zan, zerua lekuko, ez dudala nik nehoiz hire kolirik ukan! Igorri balin baditun, Apfelek berak ditin gozatu!

LARROSA: Gezurra! Holakorik ez zukek!

HARTZA: Gezurra diodala, ez dinat gehiago entzun nahi! Hire onetan, ez zanala gehiago holako hitzik jali! Apfel baino zikin putzu ustelagorik ez dun mundu huntan! Eta hik horri ideki gure atea eta gure mahaina! Horri eskaini hire bihotza eta hire gorputza! Hi, presoner baten arreba eta bertze baten koinata!

LARROSA: (*Durduzatua*) Hago ixilik! Holakorik izan daitekela, ezin diat sinetsi.

HARTZA: Hire burua saldu izan bahu, Nafarroaren zerbitzatzeko, paso! Bainan Nafarroa dun saldu, hire burua zerbitzatzeko!

LARROSA: Ez nauk holako urratsetan sartu, nere buruaren atseginez, bainan zueri eta zuen bidez Nafarroari laguntza egiteko!

HARTZA: Aitzaki ongi pentsatua! Nafar semeak, etsai gerlariez hilak, preso lekutan tormentatuak, eta nafar alabak, etsai horiekin, beren etxetan musuka! Ahulezia eta saldukeria elgarrekin uztartuak!

LARROSA: Etsaitan ere baduk denetarik. Eta ez erran neri presonerak hain gaizki tratatuak direla!

HARTZA: Zer! Baduna kopeta hola mintzatzeko! So egizan nere eskuko eri haueri! Azazkalak errotik kenduak ditinat. So egizan nere eskueri, nere beso muturreri! Hor ditun, sokatik zin-

tzilik atxiki nautelako seinaleak. Zangoak izan ditinat su illetez erreak! Hor ditun lekuko zauri idortuak... Horiak guziak, hire Apfel leun, aho xuriak manaturik... Horra zer gizon den hire amorant xarmanta!

LARROSA: Gezurra! Gezurrez ari haiz Apfelen belzten, ni harenganik berexi nahiz!

HARTZA: Gezurra!... Habil ikusterat Urko, gure koinadoa. Berak erakutsiko daun bizkarra zanpaka zauritua! Ukan dituen ukal-diengatik, beharri bat galdua din! Urean burua sartuz, itordean atxikia diten, oraino berrikitan!

OTSANDA: (*Nigarrez asaldatua*) O! Nere senarra! O! Urko! Zer derasak?

HARTZA: (*Ezkituz*) Barka, Otsanda. Sobera mintzatu naun, bainan zorigaitzez egia dinat erran.

LARROSA: (*Bortizki*) Gezurra! Gezurra diok!

HARTZA: (*Erotua, puñala esku batean Larrosa iletarik hartuz*) Gezurra? Erran zan berriz hitz hori! Zer dun? Apfel sinetsi nahiago, anaia baino! Holako hitz bat berriz eta garbitzen haut!

OTSANDA: (*Bien artean sartuz*) O anaia, ezti hadi otoi! Aski odol baduk hola hola hemen gaindi ixuririk. Erradak egia, egia dena den. Nola duk Urko, nere senarra? Erradak egia... egia... (*Nigarrez ari da*)

MAURIXKA: (*Asaldatua sartuz*) Etxeko anderea, lau gizon zaldizko heldu dira! Charlemagne-en soldadotarik!

OTSANDA: (*Ikaratua*) He! Hi, Hartza, gorde hadi! Habil laster! Habil selauru alde hortarat! Laster! Zu ere, Maurixka, gorde zaita usaiaiko lekuan! (*Hartza jalitzen da*)

MAURIXKA: Ez zaitela asalda, etxeko anderea, urrun dira oraino. (*Jalitzen da*)

OTSANDA: (*Larrosari mintzo, leibotik so eginez*) Lau zaldizko heldu ditun. Ez duna hik gorde nahi?

LARROSA: Berdin zaitan, gorde ala ez gorde... Bizi ala hil ere bai! Ez zakinat gehiago zer pentsa!

OTSANDA: Jes! Lau zaldizkotarik hiru, Charlemagne-en soldadotarik ditun. Laugarrenak iduri din zibil bat. Eta gainerat hemengo norbait.

LARROSA: Uste duna Hartzak kondatu dituenak egia direla?

OTSANDA: Gure anaia bortitza eta zakarra dun, bainan ez dun izan sekulan gezurtia. (*Hasperen batekin*) Gaixo nere senarra! (*Leibotik so*) Zalditarik jausten ditun...

LARROSA: Beraz, gu, arras aldrebes gabiltzan, Apfel eta bere lagunekin?

OTSANDA: Nik ez dinat behin ere begi onez ikusi Apfel hori. Erran dainat askotan, otso bat zela, ardi larruz beztitua. (*Leibotik so*) Zaldiak arboleri estekatu-ta, hunarat buruz heldu ditun.

LARROSA: Zer nahi dun hemen egin dezaten? Apfel hor dinagu gerizatzaile.

OTSANDA: Oas! Hiru soldadoekin heldu den zibil hori ezagutzen dinat! Hemengo dun: Satorbeltz... Urde zikina!

LARROSA: Satorbeltz?

OTSANDA: Ba, salatari zikin hori! Herri guzia galtzen ari den ustel hori. (*Betbetan, atea jo gabe, basaki sartzen dira Goton, Klein eta Rot*)

GOTON: Satorbeltz, nor dira bi emazte hauk?

SATORBELTZ: Hemengo etxeko alabak, Goton jauna!

GOTON: (*Bi emazteri*) Zuek eman hemen, paretaren kontra, altxa besoak, eta ez mugi. (*Ikaratuak, obeditzen dute*) Zuek, Rot eta Klein, mia etxe guzia, eta hunarat ekar harrapatuko dituzuen jende guziak! (*Rot eta Klein jalitzen dira*)

SATORBELTZ: Mia gero ohe azpiak ere!

GOTON: (*Bi emazteri*) A! Beraz, zuek biak zarete jauregi famatu huntako alabak?

SATORBELTZ: Ba, ba, hauek biak dira hemengo alabak.

GOTON: Eta etxe huntako gizonak jazarri dira gure Charlemagne handiari!

SATORBELTZ: Ba, jazarri dira gure Charlemagne handiari!

GOTON: Eta orai jakin nahi dudana hauxe da: Nun da presondegitik ihes egin duen, zuen anaia?

SATORBELTZ: Ba, nun da zuen anaia?

OTSANDA: Guk, jauna, ez dakigu gure anaiaz deus ere.

GOTON: Gezurra! Zuen anaia hemen izan da, eta beharbada, oraino ere, hemen da!

SATORBELTZ: Ba, gezurra!

GOTON: Zueri da hautatzea! Edo zuen anaia nun den erranen duzue, eta zuen bizia salbatuko, edo ixilik egonen zarete eta puñal huntaz biak garbitzen zaituztet.

SATORBELTZ: Puñalaz, ba!

OTSANDA: Guk, ez dakigu deus.

GOTON: Ba, badakizue! (*Otsandari buruz*) Ez balin baduzu berehala aitortzen nun den zure anaia, puñal hau sartzen dautzut begitik!

OTSANDA: A! (*Alditxartzen da. Klein eta Rot sartzen dira*)

KLEIN: Jauna, ez dugu nehor harrapatu.

GOTON: Ontsa miatu dituzue selaurua, ganberak, denak?...

SATORBELTZ: Ohe azpiak?

KLEIN: Ba jauna, ba, denak!

GOTON: Bon, ontsa da. Zaku batzuetan bil-zkitzue harrapatuko dituzuen jateko, arropa, gauza baliodun guziak. Karga-zkitzue denak zaldi gainetan.

KLEIN: Ongi da, jauna. (*Rot eta Klein jalitzzen dira*)

GOTON: (*Larrosari*) Okupa zaite zure ahizpaz. (*Larrosak obeditzen du. Goton harat eta hunarar dabila, gogoetatua. Satorbeltzek gauza bera egiten du. Gotzon mintzo, boza leunduz*) Barkatu, andereak, izitu balin bazaituztet. Ez naiz iduri luken bezain gaixtoa.

SATORBELTZ: Ez gira gaixtoak.

GOTON: Zuen mailako presunek eta holako pollitasunez jabe diren anderek bertze molderik dute merezi.

SATORBELTZ: Ba, ba, pollitak...

GOTON: (*Satorbeltzi*) Zu, otoi, zaude ixilik!

SATORBELTZ: Ba, Goton jauna, ba!

GOTON: Horra andereak! Ez uste izan zuen anaiari kalterik nahi diogula. Etorriak ginen zuen anaiari proposamendu bat egiterat. Har dezala gure eskualdea. Eman dadiela gurekin eskuz-esku. Eta Charlemagne-ek berehala ezarriko du Nafarroa guziaren buruzagi. Zer diozue hortaz?

OTSANDA: Hori galda zozu berari.

GOTON: Bai, baina hortako, behar ginuke nun den jakin. Konpreni-azue: Zuen familia da, aitoren semetarik. Badakizue Charlemagne-ek aitoren semen eskutan dituela ezartzen bere erresumako gider guziak. Zuen anaia nun den tenore huntan, ez badezakezue erran, segur nonbaitik ukanen duzue laster haren berri. Nun den jakin bezain laster, zatozte nereganat, joan gaiten haren aurkitzerat.

KLEIN: (*Hats bantua sartuz*) Goton jauna, Goton jauna!

GOTON: Zer? Zer da?

KLEIN: Gure zaldiak! Gure lau zaldiak!...

GOTON: Zer? Gure zaldiak?...

KLEIN: Ebatsi dituztela!

GOTON: Ebatsi? Nork?

KLEIN: Pusken kargatzerat joan girelarik, zaldirik ez dugu aurkitu.

GOTON: Holakorik badaitekea?

KLEIN: Ba, jauna, ba! (*Hiru gizonak jalitzzen dira*)

OTSANDA: Segur nun anaiak joan dituela zaldi horiek.

LARROSA: Xahu gaitun! Hobe dinagu dena den aitortzea!

OTSANDA: Baduna burutik? Ez ahal haiz bilakatuko Satorbeltz kixkil horren iduriko!

LARROSA: Ba, eta hiltzen bagaituzte?

OTSANDA: Eta gero zer? Ez duna hil nahiago, anaia salatu baino?

LARROSA: Salatu edo ez salatu, hura gerizan dun. Orain, gure burua behar dinagu salbatu.

GOTON: (*Izigarrizko haserrean sartuz bere biru lagunekin*) Zerri ustel zikinak, zuek! Nortzat hartzen gaituzue? Zer uste duzue? Zuen azpikeriez ez garela ohartzen? Baina, azken aldikotz, gaituzue enganatu! Doala zuen odola ur zikinaren putzurat!

KLEIN: (*Puñala jaliz*) Jauna, behar dituguia xangratu?

GOTON: Ez, baina esteka-zkitzue mahain zangoeri. (*Estekatzen ari direlarik*) Holako ustelkeriak ez dituk suaz bertzerik garbitzen. Hartuko duzue lastoa selaurutik. Lasto matzota batzu ezarriko dituzue etxeko barne guzitan. Hemen ere bai, hauen bien gorputzen gainean. Eta oro prest izanen direlarik, etorriko zarete ni abisatzerat. Nik manua emaiten, orotan su emanen duzue. Erre bedi etxe hau, erre oso-oso eta laster, barnean, dituen guziekin. Mugi, mugi, nik errana egin! (*Jalitzzen dira Klein eta Rot*)

SATORBELTZ: (*Bi emazteri*) A, bai! Zer uste zintuten? Jauregiko alabak zinezta-eta, hori aski zela zuen salbatzeko?

GOTON: Satorbeltz! Zer ari zara hemen? Zoaz zu ere sua apailatzerat!

SATORBELTZ: Ba, Goton jauna, ba, eta nihaurek ekarriko dut andere hauk erretzeko lastoa. Eta nihaurek su emanen diotet. Ba, ba, ba. (*Irri txar bat dariola jalitzzen da*)

GOTON: Nahi baduzu mintzatu, orain da tenorea. Azken epe bat emaiten dautzuet.

OTSANDA: (*Fierki*) Zure basakeriez gure gorputzak bentzutu dituzu, baina gure izpirituek sekulan ez dituzu bentzutuko!

GOTON: (*Irri txar batekin*) Zuen gorputzeri bizia kenduz geroz, arras axola guti dut zuen izpirituez.

OTSANDA: Errex da emazte indargaberi jazartzea. Gu hilen gaituzu, baina gure gizonak hor izanen dira gure odola mendekatzeke.

GOTON: Zuen gizonak! Tenore huntan, zure senarra, zu bezala estekan daukagu. Ni naiz haren zaintzale nagusia. Eta ez bada zure

anaia presondegirat itzultzen, zure senarrak zure bide bera hartuko du.

OTSANDA: Gezurra!

GOTON: Zuk nahi duzuna erranik ere, zure senarra han daukagu, ongi zigorturik estekatua. Eta nahi baduzu salbatu haren bizia eta zurea ere, ordu da mintza zaiten!

SATORBELTZ: (*Lastoa besotan sartuz*) Huna lastoa, Goton jauna!

GOTON: Ezar-azu bi emazte horien ondoan.

SATORBELTZ: (*Obedituz*) Ba, andereak, eta nihaurek dut lasto hau nere eskuz piztuko.

OTSANDA: Abre basa zirtzila!

SATORBELTZ: Ba, sar araziko daukitzut, ba, zure mesprezioak!

KLEIN: (*Sartuz Rotekin*) Jauna, oro prest dira. Su emaiten ahal duguia?

GOTON: Ba, bainan lehenik azken galde bat zuri. (*Otsandari mintzo*) Azken aldikotz, nahi duzua mintzatu, edo bizirik erre?

OTSANDA: Gora Nafarroa! Gureak gure! Gora gure lurra!

GOTON: (*Larrosari*) Eta zuk, zer diozu! Mintza ala erre?

LARROSA: (*Ikaratua daldaretan*) Ez, ez dut erre nahi! Mintzatuko naiz, jauna, ba mintzatuko naiz.

KLEIN: Goton jauna, zaldizko multzo bat heldu da!

GOTON: He? Nor dira?

KLEIN: Guretarik dira. Apfel bere gizonekin.

GOTON: Apfel? Zertarat heldu da?

KLEIN: Atean da!

APFEL: (*Agertuz*) Agur deneri!

LARROSA: O! Apfel! Apfel jauna! Salba gaitzazu! Erre nahi gaituzte!

APFEL: Zer gertatzen da hemen?

LARROSA: Apfel jauna, guk ez dugu deus hobenik! Erranen daukizut denak. Den denak gertatu diren bezala. (*Gotonek keinu egiten dio Apfeli. Biak buruz buru ixilka mintzatzen dira. Larrosa ber denboran*) Nere anaiak ihes egin du presondegitik eta hunarat etorri da. Guk ez dugu hortan hobenik. Eta hemendik ateratuta ebatsi omen ditu lau zaldi. Guk ez dugu hortan deus ikustekorik. Otoi, Apfel jauna, urrikal zaite gutaz!

GOTON: (*Manatuz*) Bon, zu Satorbeltz, itzul hemengo lasto hau hartu lekurat!

SATORBELTZ: (*Harritua*) He? Lasto hau?

GOTON: Bai, eta obedi xehetasunik galdetu gabe.

SATORBELTZ: (*Zakur joa iduri*) Ba jauna, ba ba jauna!

GOTON: (*Klein eta Roti*) Zuek bie sokatik libra emazte horiek! (*Obeditzen dute*) Zuen lana egin-eta, jinen zarete berehala kanporat enekin.

KLEIN: Errazu, jauna... zera... gasna bat badut hor, berex ezarria, gurekin joaiteko.

GOTON: Ez, hemengoak utz hemen!

KLEIN: (*Omone tzarrean*) Bon, bon...

GOTON: Eta goazen hemendik. (*Jalitzen dira lanak*)

LARROSA: O! Milesker Apfel! Salbatu baigaitzazu! Zu ez bazina etorri, hilak izanen ginen, suaz erreak.

APFEL: (*Larrosa besarkatuz*) Ba tenore onean agertu naiz hemen, zu, nere bihotza. (*Otsanda besarkadaz desgustatua, ateratzen da, bitzik erran gabe*) Hemendik iragaitean, ebaska bezala sartua nintzen, doidoia agurño bat egiterat.

LARROSA: O! Ez dakit gehiago nun naizen... Burua xoratzen ari zaut... Ez da ba nere falta, nere anaiak zerbait egin badu.

APFEL: Jar zaite, nere bihotza. Ez, ez zara zure anaiak eginez hobendun... Ezti zaite... Orai ez duzu irriskurik. Hemen nauzu, zu gerizatzeko.

LARROSA: O! Zuen soldado horiek, zoin basak diren!

APFEL: Orotan orotarik bada, nere bihotza... Hiltzeko ofizioak ez ditu gizonak goxatzen.

LARROSA: Egia dea, preso sartuak, itsuski torturatzen dituzuela?

APFEL: Ez holakorik sinets, nere bihotza... Horiek guziak, mihi gaxtoen errankizunak besterik ez dira.

LARROSA: O! Noiz bururatuko ote da gerla zikin hau?

APFEL: Gerla hau ez zen hasiko ere, nafarrek izan balute zuk duzun izpiritu argi eta xorrotxa, gu hemen onartzeko eta laguntzeko... Beha zazu, orai ere, zure ahizpa hemendik ihesi joan da... Ez daut milesker bat ere erran... Bizkitartean bizia salbatu diot.

LARROSA: Bai, nere ahizpa hola da: Hotza... Bi hitz, buruz buru, erranen diozkat hortaz.

APFEL: Bon, ikusten dut lasaitu zarela... Hola maite zaitut... Ez nigartsu eta asaldatua, oxtian bezala, bainan baketsu eta irrino batekin.

LARROSA: Ez da errex beti berdin izaitea.

APFEL: Bon, ez bainaiz sar-atera bat baizik egiterat etorria, banoa berehala. Bainen berriz itzuliko naiz eta, orduan, luzaz egonen gara buruz buru.

LARROSA: O! Zoin laster!...

APFEL: Ez izan beldur, elgar berriz ikusiko dugu... Agur beraz, nere bihotza... (*Elgar besarkatzen dute. Apfel jalitzen da*)

OTSANDA: (*Sartuz, apur baten buruan*) Ez dun goizegi joan baita ustel hori! Ez haiz ahalge ere!

LARROSA: Hik behar huken ahalge izan, ez baition milesker bat ere erran, bizia salbatu daunan gizonari.

OTSANDA: Ez ninan bizi salbatze beharrik ukanen, ez bazuten nere bizia galtzeko irriskuan ezarri, horrek eta horren idurikoeak, eta ez nere bizia bakarrik, bainan nere senarrarena, gure anaia-rena eta bertze hoinbertze herritarrena. Ez badun sort-herritarren axolarik, izan-zan bederen heien beldurra! Zeren, egun hauk joanen ditun, eta gaurko eginkizunak, hor izanen ditun bihar, hire bizkar.

LARROSA: Bere sorterrria berdin maitatzen ahal dun, arrotz bati bere bihotza emanik ere.

OTSANDA: Apfel ez dun arrotz bat bakarrik, bainan etsai bat. Hemengoen odola ixurtzen ari den etsai abre bat.

LARROSA: Berdin zaitan, hik nahi dunana erranik ere... Gauzak ez diti-nagu begi berez ikusten, bainan nere ikusbideak hirea balio din eta paso. (*Jalitzen da*)

IZEBA: (*Apur baten buruan, sartuz*) Agur, iloba maitea!

OTSANDA: Agur, izeba.

IZEBA: (*Besarkatuz, erdi nigarrez*) O iloba maitea, zer entzun dut zure anai eta senarrez?

OTSANDA: Zer entzun duzu, Izeba?

IZEBA: Kridaria ibili da herri guzian, jendea abisatuz Hartza zure anaia presondegitik ihes egin duela... Hemen gandi ibilki dela. Haren gordetzaileak hilen dituztela... Haren gordetegiak erreko. Eta, hiru egun barne ez bada harrapatua, haren presoner lagunak garbituko dituztela.

OTSANDA: O! Nere senarra!... Nere senarra da Hartzaren preso laguntarik bat. (*Jartzen da, hasperenka*)

IZEBA: Horra gizon burugabe horiek zertaratu gaituzten! Hoinbertze aldiz erraiten nion zure senarrari: «Ez zaitela sar politika

ixtorio horietan! Baduzu bizitzekoa ausarki! Ongi bizi zait! Zurea egin-eta, ez sar bertzenetan!»

OTSANDA: (*Haserre gorritua*) Horren erraiterat etorria bazira hunarat, Izeba, egoiten ahal zinen etxean. Nere senarrak ibili dituen urratsak, nerekin ados eta nere nahitarat ibili ditu.

IZEBA: Zer, zure nahitarat? Etxea eta familia funditzen dituen gizonaren kontra, ez ote daiteke deus erran? Ongi bizi zineten... Geroa segurtatua... Eta horra orai zertan zareten, zuen buru-berokeriaz!

OTSANDA: Hobe zuretat, zure buruaz kontent bazara. Zure jokabide guzia da, zurez-zure bizitzea... Beti bil... Ongi jan eta ongi edan... Zu ongi izanez geroz, berdin zaizu leher egin dezaten bertze guziek: Zure auzokoeak, zure herritarrek, mundu guziak!

IZEBA: Iloba gaixoa, ez zaitela hola oihuka ar!

OTSANDA: Hala da-ta! Eta zuek zarete gero «presuna onestak, kontseilu on emaileak, herriak etsenplutzat hartu behar dituenak...» Eta gu gira «xoro batzu, neurri gabeko adimendu erre batzu».

IZEBA: Ez dut holakorik erraiten.

OTSANDA: (*Beti oihuz*) Gudu hau galtzen badugu, hor daukazue jada zango bat altxatua, haren pean gu lehertzeko... Eta irabazten badugu, hor daukazue eskua sakelan, prest gure aldeko bandera ttipi baten jalitzeko. Ustelak, zuek... ez zaituzte zuen ustelkeriak salbatuko!

IZEBA: Bon, bon, ez din balio hola asaldatzea! Hola balin bada, hola dun. Eta banioan etxerat.

OTSANDA: Zoazi nahi baduzu! Ez zaitut nik hemendik igortzen! Nahi duzularik itzuli, gure atea idekia aurkituren duzu... Bainen ez zaitela hunarat etor holako xoro kantuekin! (*Izeba ateratzen da. Otsanda bakarrik*) Tripa eta moltsarentzat bakarrik bizi direnak, ez daitela niganat etor, bizia nola eramantseilatzerat!

LARROSA: (*Sartuz paketa bat eskuan*) Otsanda, ni banioan hemendik.

OTSANDA: (*Harritua*) Hi? Norat?

LARROSA: Ez nun gehiago hemen bizitzen ahal... Nahi dinat nonbait gorde... Ahantz nezatela denek... Batzuk ala bertzek.

OTSANDA: Bainen, norat nahi dun joan? Ez duna ikusten leku guziak zainduak direla?

LARROSA: Hori, nere egitekoa dun... Banioan.

OTSANDA: Neska, ekar-an bederen musu bat! (*Larrosak musu bat emaiten dio bozki... Ateratzean nigarra eskapatzen zaio... Otsandak ere nigar egiten du*)

MAURIXKA: (*Sartuz beldurti*) Etxeko anderea! (*Otsanda jarria begiak tapatuak nigarrez dago...*) Etxeko anderea!...

OTSANDA: Zer da? A! Zu zirea, Maurixka?

MAURIXKA: Bai, orai artio, sasi batean egon naiz gorderik.

OTSANDA: Nigarrez ari nintzen... Oro galdu ditut, oro, Maurixka: Senarra, anaia, ahizpa, etxea...

MAURIXKA: Ez zara bakarra, etxeko anderea. Nik ere oro berdin galdu ditut. Izan handi ala ttipi, gauza horiek berdin senditzen dira!

OTSANDA: Arrazoin duzu, Maurixka... Barka zadazu, nere buruaz gehiegi bainaiz oroitzen eta inguruaz ez aski.

OIHALA

BIGARREN GERTALDIA

Joka-lekua:

Presondegi barne bat.

(*Oibalak idekitzean, hiru presoner: Ali, Zimela eta Urko lurrean daude, pillari bati gate bederaz estekatuak. Ezagun du hainitz pairatu dutela*)

ZIMELA: A! Hau egarría! Hil gaitzatela lehenbailehen, hil behar-eta! Hola ez zukek irauñ!

URKO: Egin-zak gogor! Azken tantoa galtzen duenak dik partida galdua. Ez gaituk oraino azken tantoan.

ZIMELA: Hire koinado Hartzá lagundu ginian hemendik ihes egiten. Gu libratzerat etortzekoa zukan... Bainañ ez zakiat... ez zakiat... Hau egarría... (*Orroaz*) Edaterat! Edaterat! Ura! Ura!...

URKO: Ez zakiat nere koinado Hartzak hemendik aterako gaituen, bainañ ni segur, eginen dituela hortako eginahal guziak.

ZIMELA: Hura ihesi joaiten lagundu diagulakotz gaituk hiltzerat kondenuatuak. Hauze lukek lazgarri: Bat salbatzeko hiru galtzea.

URKO: Zer nahi duk? Baginakien zer irriskatzen ginuen sasi-gerlari lotuz. Irriskatu diagu. Gure Nafarroak hoinbertze merezi zian.

ZIMELA: Ba, Nafarroak hoinbertze merezi zian. Ez haatik hainitz nafar ustelek! Guk ontsa pekatuta, hek baitute gozatuko gure odolaz erosi libertatea...

URKO: Zer nahi duk? Ez duk omeletarik egiten arroltzerik hautsi gabe.

ZIMELA: Zorigaitzez, gu gaituk arroltze hautsiak eta bertzek janen ditek, gure bizkar apailatu omeleta... Hau egarría! (*Oihuz*) Edaterat, edaterat, ura, ura!

URKO: Halere, hi bederen ez haiz esposatua. Niagok, tenore huntan, nun ote dabilan nere Otsanda...

ZIMELA: Hire Otsanda! Ez hadila hartaz kexa. Engoitik hire ordaina egina dik.

URKO: Errak, to, leuntxago ibil-ak gero, hire mihi hori!

ZIMELA: Ba... ez lukek lehena. Funtsean, beharbada arrazoin likek. Bizi bat diagu. Niagok, ez ote dugun astokeria bat egiten, gure bizia, hola, bertzentzat sakrifikatzea. Bereziki bertze horiek hoin axola guti dutelarik eskaintzen diotegun libertateaz.

URKO: Ez zakala pentsa, beren buruari bakarrik behatuz bizi direnek, zoriona gozaten dutela. Biziari bere estimua emaiten ziotek bizitzeko arrazoinak. Bizitzeko arrazoinak mugatuagota, biziak estimu gutiago dik.

ZIMELA: Ba, bazakiat hori ere... Hau egarría. (*Oihuz*) Edaterat, edaterat!... Ura! Eta hik, Ali, ez duk fitsik erraiten? Hi ere ezkondua haiz. Nola dik izena hire emazteak?

ALI: Maurixka.

ZIMELA: Maurixka... Izen pollita duk... Badakika nun daiteken tenore huntan?

ALI: Fitsik ez zakiat.

ZIMELA: Ta, hi, morotarik izanki-ta, nolaz haiz hemen gurekin?

ALI: Ni, zombait urte hautan, Nafarroan bizi nauk. Nafarroari beraz zor zioiat zerbitzu.

ZIMELA: To! Oxala, nafar guziek, hik bezala pentsa balezate!

URKO: Kanpotik hunarat bizitzerat etorriak gertatzen dituk usu, Nafarroari, hemengoak baino atxikiago. «Ni ere nafarra naiz zuek bezanbat» aho beteketa ari zaizkigun zombait baino, aise nafarrago dituk, Ali hau bezalako kanpotiar batzu. Bihotzez eta sakrifizioz baita hau Nafarroari estekatua, eta ez bakarrik elez.

ZIMELA: (*Oihuz*) Edaterat! Edaterat! Ura! Ura!... Hola segituz, ez ditek ni hiltzeko lanik ukanen... Egarríak hilen bainau... Galde dezagun edaterat orok betan. (*Hiruek oihuz betan*) Edaterat. Edaterat! Ura! Ura!

KLEIN: (*Agertuz, azote bat eskuan*) Ixilik hor gero!... Bertzenaz hanbat gaxto! (*Hiruek*) Edaterat! Edaterat! Ura! Ura! (*Kleinek jotzen ditu azotez*) Ixilaraziko zaituztet bai, nik. Orizue ura, ura behar balin baduzue!

HIRUEK: Ai! Ai! Ai! Ustel zikina! Leher eginen ahal duk! Mutur handi basa!

ZIMELA: (*Oihuz bakarrik*) Edaterat! Edaterat! Ura! Ura!

KLEIN: (*Buruko iletik hartuta, belaunak buruz jo arazten diozka*) Ixil hadi! Ixilik egon gogo duka?

ZIMELA: (*Bakarrik*) Edaterat! Edaterat! Ura! Ura!

KLEIN: (*Buruz belaunak jo araziz*) Ixilik hor!

HIRUEK: Edaterat! Edaterat! Ura! Ura!

KLEIN: (*Hiruek zigortuz*) Ixilik! Herresta zikinak! Ixilik!

GOTON: (*Agertuz*) Zer gertatzen da hemen? Zer dira oiuhu hauk?

URKO: Goton jauna, ez dugu gauza handirik eskatzen, edateko ura baizik. Hoinbertzeko bat emanen ahal daukuzu!

GOTON: Laster hil behar ditugun gorputzen haztea, denbora galtzea da!

URKO: Hainitz denbora gehiago galduko duzu, gu ezin ixilaraziz, ezenez eta guri edaterat emanez.

GOTON: Bon... Klein, hiru gizon hauk eremazkitzu bakotxa bere ganbera hetsirat. Han diren pitzarretako urez ase daiteela.

KLEIN: Ongi da, jauna. (*Hiruen gateak laxaturik joaiten ditu*) Aintzinat!

GOTON: (*Deituz*) Rot!

ROT: (*Agertuz*) Zer da jauna?

GOTON: Zer diagu bazkaritako?

ROT: Presoneren kolietako jatekoak, beti bezala.

GOTON: Baditek jateko onik?

ROT: Ba, koli batean badira ogi xuria eta gasna, bertze batean bada xingarra. Bertze batek badu erbi bat oso-oso.

GOTON: Bon. Ontsa duk. Erbi horrekin eta gaineratekoekin apaila-zak bazkari on bat. Apfel gomitatu diat jaterat. Eta badakik Apfelek aho guria duela!...

ROT: Eginen dut ahal bezain ongi, jauna.

GOTON: Ba, segur nauk hortaz. Ta, nor dira kanpoan so dagotzin presuna horiek?

ROT: Bat da Satorbeltz. Bertzea Opil.

GOTON: Bon. Horiek usaiakoak ditiagu. Eta bertzerik?

ROT: Andere eder bat ere bada hor. Hau bere etxean ikusi ginuen. Har tzaren arreba da eta hemen daukagun Urkoren emaztea. Andere horrek, Apfel ikusi behar omen du.

GOTON: Bon... Dagola Apfelen so... Sar araz-zak lehenik Opil.

ROT: Ontsa da, jauna. (*Jalitzzen da. Goton apur bat dago bakarrik, ictuz ari, omore onean*)

OPIL: (*Sartuz*) Agur, Goton jauna.

GOTON: Agur, agur, Opil. (*Irriz*) Badakizu, Opil, zer gogoan nindagon?

OPIL: (*Irriz*) Zuk, segur ere, tripa kontuko zerbait zinuén gogoan.

GOTON: Ba eta ez... Tripak gaitu bizi arazten... Ta, nola zu baitzira gure tripen fornitzalea, pentsaketa nindagon ez dela nihun, hemen gaindi, zu baino ongarrí egile hoberik!

OPIL: (*Irriz*) Ez, ongarrri egileak, zuek zarete. Nik, ongarrri gaia fornitzen dut bakarrik...

GOTON: Bon, eta zer ongarrri gai bildu duzu egungotz gure tripentzat?

OPIL: Lehenik, preso direnentzat, beti bezala, ezkurra ausarki eta garagarra.

GOTON: Ongi da. Biek, elgarrekin egosi-ta, badute sustengu. Haatik, egundik aintzinat, hiru aho gutiago izanen ditugu hazteko... Hiru baititugu hor egun urkatzeokoak.

OPIL: Eta zuentzat ekarri dut... Pentsa zer?

GOTON: Nork dakil...

OPIL: Adarrak baditu. Gerrenean apailatzen da maizenik, emeki erre, jusa on batez hola, gainetik, bustiz.

GOTON: Zikiroa?

OPIL: Hura eta bera. Eta, adinez eta gizentasunez arras sasoinetako. Iku-siko duzu nola izanen den, ahotik ezin utzia.

GOTON: A! Zer besta! Zikiro jatea! Apfel ere hor izanen dugu.

OPIL: Hobe, hobe. Holako jan-aldiak merezi du Apfelena ahoa.

GOTON: Errazu-ta, arnoa? Ukaiten ahalko duguia arno onik?

OPIL: Ez zaitela kexa! Badakit nun den xai famatu bat. Onez-onean ez badu xaieroak eman nahi, aski dautazu laguntako emaita zure soldado horietarik zorbait, eta segur galdatua ukanen dugu!...

GOTON: Har-zkitzu nahi dituzun laguntzale guziak. Segur holako lan baliosak hoinbertze merezi du.

OPIL: Bi laguntzale aski dira holako malobra bat ongi bururatzeko.

GOTON: Nago, zuk, nola eta nundik hoinbertze jateko biltzen daukuzun. Hemengo jendea, itxuraz segurik, goseak hila dago. Eta zuk, fornitzen daukuzu egun guziz, kasik nahi eta amesten dugun guzia.

OPIL: Hortakotz behar da jendea ezagutu eta bakotxari berea eman. Batzu biltzen dituzu lausenguz, bertzeak beldurrez, edo berdin adixkidantzaz. Ni betidanik, jende mota guziekin ongi ateratzen naiz: Hemengoekin, moroekin eta zuekin ere.

GOTON: Begi onez ikusten zaituztea hemengo jendek, hola ari, gurekin hartu-emanetan.

OPIL: Hemengo jendea? Bo!... Hemengo jendea arras zozoa duzu! Mihia ba, pixka bat ibiltzen dute, bainan ondolik fitsik ez! Salbu, bixtan dena, zueri jazar diren buru bero horiek. Horientzat, zuek baino ere etsaiago naiz.

GOTON: Eta zuk, zer pentsatzen duzu horietaz?

OPIL: Erran dautzudan bezala: Buru-bero batzu dira: «Nafarroa behar omen dute libratu». Zer eginen dute horiek, Charlemagne-en armada ikaragarriaren kontra? Hau edo hura izan dadie-la Nafarroan manatzale, hemengo jendeari berdin zaio: Berdin lana egin beharko baitu, bizia jalitzeko!

GOTON: Bon, ontsa da. Orain, zoaz laster zure adardun horren eremaiterat Rot gure kozinariari, errakia tenoreko prest izan dadien.

OPIL: Banoa, jauna, banoa lasterka.

GOTON: Eta ateratzean, errozu otoi Satorbeltzi sar dadien.

OPIL: Erranen diot. (*Jalitzzen da*)

SATORBELTZ: (*Apur baten buruan sartuz*) Agur Goton jauna!

GOTON: Agur, agur, Satorbeltz! A! Zu, aste sariaren bilarat heldu?

SATORBELTZ: Ba jauna, ba.

GOTON: Zure dirua prest-presta daukat... Huna. (*Ematen dio*) Eta, gure zaldi ebatsi heietaz, ikasi duzuia zerbait?

SATORBELTZ: Ez oraino. Bainan erne-ernea nago. Segur naiz oihanean direla nonbait. Bainan oihanerat ez daiteke sar, bizia irris-katuz baizik.

GOTON: Ta Hartzaz?

SATORBELTZ: Ez da hemen gaindi agertu. Haren etxea zaintzen dut gau eta egun... Eta badakizu segur, hemen duzula atean, Otsanda, Hartzaren arreba?

GOTON: Ba, badakit.

SATORBELTZ: Eta, Hartzaren bertze arreba, Larrosa, ez da nihun ageri... Ez dakit nun daiteken.

GOTON: A!

SATORBELTZ: Izeba mutxurdin aberats bat baitute hemendik hurbil, nago ez ote den horren etxean gordea. Beharbada Apfel jaunak badakike zerbait.

GOTON: Nolaz hori?

SATORBELTZ: Badakit Apfel jauna usu joaiten dela jaterat izeba horren-ganat.

GOTON: A!... Beraz mahain ona duke.

SATORBELTZ: (*Irriz*) Ba, ba, segur, ba.

GOTON: Bon, beraz aste huntan ere, lan berari jarraikiko zara. Ikusten baduzu herrian gizon arrotz bat, jin berehala gu abisatzerat... Zain, molde berezi batez, Hartzaren etxea. Bertze edozoin berri ikasten baduzu, etor lehenbailehen gugarat.

SATORBELTZ: Ontsa da, Goton jauna.

GOTON: Bon, bertzaldi bat artio beraz, Satorbeltz.

SATORBELTZ: Ba, bertzaldi bat artio, Goton jauna. (*Jalitzen da*)

APFEL: (*Apur baten buruan presatuki sartzen da*) Agur, agur, Goton.

GOTON: Agur, Apfel jauna.

APFEL: A! Malobra handitako ordua dugu. Atean hor da Otsanda. Nerekin nahi omen luke mintzatu eta bere senarra ikusi. Behar dugu parada huntaz baliatu, horienganik zerbait ardiesteko.

GOTON: Zer egin dezakegu?

APFEL: Ekar araz-zazu hunarat Urko, eta zaude nere ondoan.

GOTON: Ongi da. (*Deituz*) Klein! Ekar-azu hunarat Urko!

KLEIN: (*Kanpoitik*) Ba jauna! (*Apfel jartzen da. Goton xutik dago bere sabetsean. Klein sartzen da Urkorekin*) Belaunika hadi, herresta. Charlemagne-en ordaina duk hire aintzinean!

URKO: Nafar bat ez da belaunikatzen, Jainkoaren aintzinean baizik.

KLEIN: Zer? (*Jo nahi du azotetz*)

APFEL: Ez jo gizon hori! Eskain-ozu jartzeko alki bat. (*Kleinek obeditzen du... Urkori*) Jar zaite.

URKO: Ez naiz buruz buru jartzen adixkidekin baizik!

APFEL: Nahi duzun bezala. (*Kleini mintzo*) Zu, zaindari, joaiten ahal zira. (*Klein jalitzen da*) Urko jauna, ahantz-zazu otoi, apur bat, gure arteko auzia. Egun heldu nitzaizu, ez etsai bezala, ez eta aintzindari bezala, bainan Charlemagne inperadorearen mezulari bezala.

URKO: (*Bere baitan*) Zer ziri behar ote daitak sakatu?

APFEL: Charlemagne inperadorea, atzo berean ikusi nuen. Badakizu Zaragozan ari dela guduka, moroen kontra. Laster hiri hori gure eskutan izanen da. Gero, erran gabe doa, Charlemagne-ek bere armadarekin leku hauk hustuko ditu.

URKO: (*Bere baitan*) Ikus eta sinets.

APFEL: Bainan leku hauk ez lituzke utzi nahi indarrez ahulduak, moroek laster bere bailezazkete.

URKO: (*Bere baitan*) Aitzaki ederra, bera gure lurrez jabetzeko.

APFEL: Zu baitzira, nafar aintzindaritarik ospetsuena, eta gainerat, Charlemagne bezala girixtinoa, proposatua zaizuna da, Nafarroaren zaintzeko armada bat muntatzea. Armada hortako soldadoak litezke nafarrak, eta heiekin nahasteka, Charlemagne-enak. Eta zu zintezke nafarren aintzindari lehena.

Horra zer dautzun proposatzen Charlemagne inperadoreak.

URKO: Ikusten dut Charlemagne inperadoreak estimu handia duela neretzat.

APFEL: Bixtan da. (*Barkatu mozten bazaitut*) Kargu hori onartzen baduzu, zure gain izanen dela, beren leku gordetarik ateratzea eta Charlemagne-en manu pean ezartzea, zure lagun Hartza eta bertzek, oihan barnetan muntatua duten sasi armada.

URKO: Charlemagne inperadoreari, jauna, ihardetsiko diozu nere partez nafarrek ez dugula den gutieneko xederik, moroen uztea gure lurrez jabetzerat... Bainan, bera ere, soberakin dela gure lurretan... Nafarroa nahi dugula izan dadien bakarrik nafarrena... Beraz galdatzen diot utz dezala bere armamentua gure eskutan, bainan bere soldadoak hemendik kenduz. Ongi armatuz geroz, nafar mutilek ez dute nehor beharrik, Nafarroako mugen zaintzeko... Arma gaitzala, eta doala lasai bere eremutarat... Guk gureak zainduko ditugu.

APFEL: Ez, Charlemagne inperadoreak ez du sekulan holakorik onartuko. Eskutan duen xoria utz bailezake airekoaren menturan...

URKO: Eta Nafarroak ez du sekulan onartuko airetan libro den xoria, kaiolan ezarria izan dadien.

APFEL: Oroit zaite, auzi hunen eztabaidan, zure bizia jokutzen duzula... Edo onartzen duzu, eta biziko zara, edo... ez duzu onartzen, eta segur duzu hiltzea.

URKO: Nahiago dut izan hilik bizi dena, ezenez bizirik hila dena.

APFEL: Bon... Zuharek ikus... Zure emaztea hor da atean. Apur baten buruan, hemen izanen duzu azken adioentzat, nun ez duzun Charlemagne-i jarraiki nahi.

URKO: Ez naiz nere xedetan kanbiakor.

APFEL: Hanbat gaxto beraz. (*Gotoni mintzo*) Goton, gizon hau joan-azu hemendik.

GOTON: Klein!

KLEIN: (*Agertuz*) Zer da jauna?

GOTON: Gizon hau joan-azu hemendik bere preso gelarat.

KLEIN: Ontsa da jauna. (*Obeditzen du*)

APFEL: Azken abisu bat, Urko... Zure emazteari ez atera hitz erdi bat ere hemen jasan dituzun pairamenez... Aditzen duzu? Ez eta hitz erdi bat ere... Zuk, Goton, hurbildik zainduko dituzu

horien arteko solasak eta, hala beharrean, gerla legez gazti-gatuko dituzu.

GOTON: Ontsa da jauna. (*Klein ateratzen da Urkorekin. Goton, irrino batekin*) Zu, Apfel jauna, noiz izan zira Charlemagne-ekin mintzatzzen?

APFEL: A! Goton... Ez ote dakizu diplomazian gezurra haizu dela? ...Bainan ez dut enganatu... Nere plana zen, nafar sasi armada xabalerat ekar araztea, eta han, gure soldadoez suntsitzea... Bainan alimaleak, nere jukutria zilatu du.

GOTON: Ez naiz harritzen. Gizon guti ezagutzen dut hori bezain ernerik.

APFEL: Bon, behar dut entseiatu horren biltzerat bere emaztearen medioz... Sar araz-azu, otoi, Otsanda, eta dagola hemen nere beha... Edari xorta baten bilarat noa. (*Ateratzen da*)

GOTON: (*Atetik kanporat mintzo*) Aintzinat, anderea. (*Otsanda sartzen da*) Jar zaite.

OTSANDA: Milesker jauna. (*Ez da jartzen*)

GOTON: Apur bat so egon beharko duzu... Apfel jauna jinen da berehala. (*Ateratzen da*)

OTSANDA: (*Bakarrik*) O! Biziaren latza! Jina naiz arinki beztiturik! Erran dautate: «Apfelen biltzeko agert zaite emazte airos, errex, ergeb». Hortakotz naiz jina hola beztiturik leku hits huntarat... Nere senarra salbatu nahiz... Haren bizia Apfelen eskutan da... Gaur hiltzekoa dute... Nere senarra salbatuko ote dut?... Ala ez? Orai da gakoa... Kezkan nago... Jainko ona, lagunt nezazu!

APFEL: (*Agertuz edari eta baso tipiekin*) A! Otsanda! Nere Otsanda! Atsegin dut hunarat jin baitzira. (*Eskua tinkatzen dio doi bat lizunki... Gero ere lizun agert dadiela... Otsandak eginahal guzjak egiten ditu irrinoa ez galtzeko*) ...Jar zaite... Pena dut lehen aldikotz neri buruz heldu den, zu bezalako andere pollit bati, leku latz huntan ongi etorri egitea. Bainan esperantza dut, egun batez, ongi etorri bera egingen dautzudala nere palazio handian.

OTSANDA: Jauna, nere senararentzat heldu nintzen. Krida izan omen da, Hartza ez bada, sarri berean, zuen zaldiekin hunarat itzultzen, hiru presoner hilen dituzuela: Nere senarra eta bertze bi.

APFEL: Ba, kridariak hori erran du. (*Edaria zerbitzatuz*) Bainan geroztik zerbait berri gertatu da.

OTSANDA: Zerbait berri?...

APFEL: Zure senarra salba dezakegu... Ez bakarrik salba, bainan Nafarroako lehen buruzagitarik bat bilaka daiteke... Haatik, berak hala nahi badu.

OTSANDA: Nolaz hori?

APFEL: Charlemagne-ek proposatzen dio bere armada nafar armadarekin uztartzea eta bera, Urko, Nafarroko armadaren lehen aintzindari izaitzea.

OTSANDA: Eta zer ihardetsi du nere senarrak?...

APFEL: Duda-mudatan dago... Bainan iduritzen zait, zuk duzun graziari esker, zure senarra bilduko duzula Charlemagne-ekin elgar aditzerat. (*Basoa altxatuz*) Zure osagarriari! (*Otsandak basoa altxatzen du*) Zure senarrak ez ahal du nahiko, zu bezalako andere xarmant bat, hoin gazterik alargunts geldidadien. Zuri so nago xoratua... Ez zintudan behin ere hain eder ikusi. Musu bat merezi duzu. (*Musu arin bat emaiten dio... Otsanda begiak betsirik hotz eta errabian dago*)

OTSANDA: (*Xutiturik mozki mintzo*) Nere senarra ikusten ahal duta?

APFEL: Erran gabe doa baietz... Haatik ez zaitela harri, preso egoiteak itxura pixka bat kanbiatu badio... Eta, artetik erraiteko, zure ahizpa Larrosa zer bilakatu da?

OTSANDA: Nik ez dakit... Etxetik joan zen eta ez da gehiago itzuli.

APFEL: (*Irrino batekin*) Zuk ez dakizula deus ere? Ta, ta, ta, ta!

OTSANDA: Ezetz jauna!

APFEL: Ta, ta, ta, ta. (*Mazelako ttipi batez ferekatzen du*)

OTSANDA: Nahi nuke nere senarra lehenbailehen ikusi.

APFEL: Ba, ba, berehala. (*Deituz*) Goton!

GOTON: (*Agertuz*) Zer da jauna?

APFEL: Ekar-azu otoi Urko hunarat.

GOTON: Ba jauna.

APFEL: Zure senarra ikusiko duzu beraz... Behar ginuke bien artean, zuk eta nik, zure senarra salbatu... Nik eginahalak egiten ditut... Bainan deus ez dezaket beraren kontra. Agian, zuk ardietsiko duzu, nik ezin ardiets dezakedana... Uzten zaitut... Agur... Agur... (*Eskuz eginez agurtze ttipi batzu jalitzen da. Urko agertzen da burua apal, ilun, Kleinek dakar, gatetik estekan*)

GOTON: Bortz minuta dituzue elgarrekin solas egiteko! Egonen zarete elgarrenganik bortz metrotan... Eta, ez baduzue errespe-

tatzen erreglamendua, Urko eramanen dugu berriz, berehala, presondegirat. (*Leku gainean gelditzen da*)

OTSANDA: (*Nigarrez*) Zu, Urko, zu, hola bilakatu! (*Urko ixilik dago*) Zer dituzu aurpegiko uspel horiek? Zer egin dautzute, jo?

URKO: (*Ahabetik mintzo*) ...Ez.

OTSANDA: Eta zer dituzu soineko horiek?... Nere koliak ukan dituzuia bederen?

URKO: Ba.

OTSANDA: Eta, Apfelek erran baitaut zer proposatzen dautzuen, onartzen duzua elgar aditzea Charlemagne-ekin?

URKO: Ez dut onartzen.

OTSANDA: Beraz hiltzea duzu...

URKO: (*Moztu*) Ba... Oroit zaite ezkontzean nola hitzartuak ginen... Gu biak baino zerbait gorago zerbitzatzeko ezkondu ginela.

OTSANDA: (*Nigarrez*) Bai, oroitzen naiz, Urko. Lazgarri zait, bainan bada-ki zuk hartu bidea dela segur hoberena. Bide hori, nere egiten dut.

URKO: Milesker, Otsanda. Hola zaitut beti ezagutu... Milesker, azken bururaino beti bera baitzaitut kausitzen.

GOTON: Mintzatzeko epea bururatua da!

OTSANDA: O! Goton jauna! Utziko nuzua fagorez besarkada bat, azken besarkada bat emaiterat nere senarrari?

GOTON: Ez... Hemengo erreglamenduak ez du holakorik onartzen.

OTSANDA: Hau bihozgabekeria! (*Nigarrez*)

GOTON: Klein! Gizon hau eremazu bere preso gelarat! (*Kleinek obeditzen du... Senar-emazteak elgarrenganik berexen dira... luzeki elgar behatu*) Otsanda anderea, libro zira jalitzerat. (*Otsanda emeki abiatzen da ateari buruz*)

APFEL: (*Betbetan sartuz irrino zurri batekin*) Ta? Otsanda? Ardietsi duzua zerbait zure senarrarenganik? (*Otsandak goratik, mespresatuz, ikaragarriko behatze txar bat egiten dio Apfeli eta zalu zalua jalitzen da. Apfel irri zurri batekin*) A, a, a! Otsanda!... Bai, horretxe ongi dakar bere izena: Otsanda. Egiatzko otso arrazatik baita. (*Boza idortuz*) Bon, bainan ez dezagun denborarik gal... Ez ditugunaz geroz biltzen ahal gure saretarat, doazila urka sokarat! (*Gotoni mintzo*) Goton, nahi dut hiru presoner horiek urkatuak izan daitezen herriko plazan, hemendik apur baten buruan. Galda zozute ean apeza nahi

duten ikusi. Gure jaun omoniera hemen da atean... Eta, horien urkatzea, zure gain.

GOTON: Ongi da, Apfel jauna.

APFEL: (*Kanpo alderat mintzo*) Sartzen ahal zira, jaun omoniera. Ni banoa. Agur bieri. (*Jalitzen da eta omoniera sartzen da*)

BIEK: Bai, agur Apfel jauna.

GOTON: Jaun omoniera, nik igorriko dauzkizut bederazka presonerak hunarat. Aski diozute zuk erraitea zer gaztigu duten eta noizko.

PASTOR: Hauxe da maite ez dudana! Bon beraz. Egingen dugu zuk erran bezala.

GOTON: Laster artio, jaun omoniera. (*Jalitzen da*)

PASTOR: Ba, laster artio, Goton jauna. (*Bakarrik otoitzean bezala*) Gure Jainko ona! Zeruko Ama!...

KLEIN: (*Ekartzen du Ali eta estekatzen*) Bon, uzten zaituztet bi-biak.

PASTOR: Nor zaitut zu?

ALI: Izena dut Ali. Ez naiz girixtinoa, bainan mahometanoa.

PASTOR: Ali, berri hits bat badut zuretzat...

ALI: Ba, pentsatzen dut zer... Noizko?

PASTOR: Apur baten buruko.

ALI: Sokaz ala aizkoraz?

PASTOR: Sokaz.

ALI: Nahia goko nuen aizkoraz. (*Apur bat ixilik*) Zer nahi duzu! Intx Allah!... Hala beharra nehork ezin kanbia!... Nere zortea aintzinetik hola izkiriata zen. Tenorea!... Eta tenorea etorri geroz, nehork fitsik ezin egin horren kontra!

PASTOR: Baduzua familiarik?

ALI: Ba, emazte bat banuen... Ez dakit ean bizi ala hila denetz.

PASTOR: Jainkoa ona da, Ali. Zure bihotza altxa zazu Jainkoari.

ALI: Ez naiz Jainkoaren beldur... Ez dut nik nehoi egin kalterik... Ene emaztearekin bizi nintzen oneski. Moroa nintzela-ta, Charlemagne-en soldado girixtinoek etxea erre zautaten eta preso altxatu ninduten. Horra nolaz naizen hemen.

PASTOR: Otoitz egingen dut zuretzat, Ali.

ALI: Milesker, jauna.

PASTOR: Nahi zinueke norbaiti zure berrien emaita?

ALI: Ba, nere emazteari, sekulan aurkitzen baduzu. Maurixka du izena.

PASTOR: Maurixka!... Hitzemaiten dautzut baietz... Bon, zorigaitzez tenorea neurtua dugu. Elgarrenganik berexi behar dugu.

ALI: Milesker, jauna, zure solas onez.

KLEIN: (*Agertuz*) Bururatua duzuia zure lana?

PASTOR: Ba, Klein, ba!...

KLEIN: Bon, Ali, hator nerekin. (*Biak jalitzen dira. Apur baten buruan Kleinek ekartzen du Zimela eta estekatzen. Bera gordetzen da*)

ZIMELA: (*Harroki mintzo*) Zer ditugu, beleak jada hurbilduak?

PASTOR: Badakizu berria?

ZIMELA: Ez banaki ere, zu hemen ikustea aski dut, argitua izaiteko.

PASTOR: Girixtinoa zara?

ZIMELA: Ez... Ez eta izan nahi ere!

PASTOR: Sinesten duzuia Jainko bat badela?

ZIMELA: Nik diodana da, gain hartako su handi harek eta hango ximixtortziek badutela ibiltzale norbait.

PASTOR: Sinesten duzuia Jainkoa ona dela?

ZIMELA: Nik ez dakit Jainkoa ona den, bainan ona balin bada, segur naiz gure alde dela.

PASTOR: Laster ikusiko duzun Jainkoak maite zaitu: Gizon guzien aita da.

ZIMELA: Agian, zuek baino hobea da.

PASTOR: Zuretzat zer gara gu?

ZIMELA: Zuek? Mandil batzu gure lurretan sartu zaretenak, gure ontasunez jabetzeko eta mila abrekerien obratzeko.

PASTOR: Badaiteke gauzak bertzela ikusiko dituzula hil-eta gero.

ZIMELA: Bertzela edo baterez. Zure begiek ala nereek dute beharrago, gauzak bertzela ikustea?

PASTOR: Eginen dut zuretzat otoitz.

ZIMELA: Zer da hori, otoitza?

PASTOR: Jainkoari galdatuko diot urus izan zaiten, haren zeruan.

ZIMELA: Trufatzen zirea nitaz? Nere urustasuna nahi baduzu, libra neza-zu gate hautarik eta bakea eman zure otoitzekin!

PASTOR: Baduzuia, hil aintzin, fits erraitekorik?

ZIMELA: Ba, banuke asko, zuri eta zure lagun guzieren ere.

PASTOR: Zer zinuke erraiteko?

ZIMELA: Mihiz, gauza guti. Puñalaz gauza asko.

PASTOR: Mihizkoa bakarrik denaz geroz gu bien arteko auzia, hobe dugu nik uste, huntan gelditzea.

ZIMELA: Nahi duzun bezala.

PASTOR: (*Deituz*) Klein!

KLEIN: (*Agertuz irrino batekin*) Konbertitu duzuia?

ZIMELA: Hik bezala asto beharriak banitu, ba, konbertituko nindikan. Bainan nik, gizon beharriak ditiat! (*Kleinek azotetz jotzen du eta eramaiten. Pastor apur bat bakarrik dago, gogoetatua*)

KLEIN: (*Agertuz Urkorekin*) Huna jauna, hirugarrena. (*Estekatzen du eta jalitzen da*)

PASTOR: Urko jauna, badakit girixtinoa zarela... Aita sainduaren indulto batez baliatuz, zure burua salba dezakegu. Haatik, hortakotz, baitezpadako da, sentimendu onetan sar zaiten.

URKO: Zer deitzen dituzu sentimendu onak?

PASTOR: Moro-mahometanoek izigarrizko irriskuan emaiten dute girixtino arraza guzia... Charlemagne-ek, gerla hau muntatu du, moroak zafraz, girixtino erlisionea salbatzeko... Hortan, Aita Sainduarekin eskuz esku dabila.

URKO: Eta gero?

PASTOR: Zu ere girixtinoa zara, eta zure eginbidea da, gudukatzea Charlemagne-ekin moroen kontra, eta ez moroekin Charlemagne-en kontra.

URKO: Gu, Charlemagne-ek atakatu gaitu, eta ez moroen armadak.

PASTOR: Ba, bainan zer eginen duzue, Charlemagne gabe, moroek atakatzten bazaituzte?

URKO: Moroek gaxtakeria da guretzat mentura. Zuena aldiz segura. Zuk diozuna da: «Gaur hiltzen haut. Berdin bihar bertzek hilen haute». Bietarik batean, nahiago dugu bihar hil mahometanoen esku beltzez, ezenez-eta gaur zuen esku xuriez.

PASTOR: Bainan, ez duzuia ikusten zertan den eta norat doan mundua? Mahometanoen sua orotarat hedatzen ari da. Girixtino bezala, denen salbatzeari jokatu behar dugu, eta ez bakarrik Nafarro kokkoraren salbatzeari.

URKO: Charlemagne-en jokabidea denen salbatzea ote da? Ez ote hobeki denen bere peko ezartzea? Urruna nola dezake salba, hurbila lehertzen duenak?

PASTOR: Gure arteko odol ixurtzeak zuengatik dira.

URKO: Gu atzo bakean bizi ginen. Gaur berdin bakean biziko ginen zuek ez bazinezte gure arterat sartu. Zoazte hemendik, eta bihar berriz bakea ukanen dugu. Zuen indarkeria eta orotaz jabetzeko duzuen gosea dira gure zoritxarraren iturriak. Beste-rik ez!

PASTOR: Bainan Urko, ez zaitela lañotan bizi! Mahometanoen ezpata zuen buruen gainean dago!

URKO: Ba, eta zuen ezpata aldiz gure lepo gainean.

PASTOR: Beraz, zer duzu, Mahomet Jesus baino nahiago?

URKO: Jesusen hautua egina dut. Bainan nik ezagutzen dudana Jesus harek ezpatatzen zaukan zuzenbidea.

PASTOR: Eta guk, zer ote?

URKO: Zuek, nun duzue Nafarroak bere gain bizitzeko daukan eskubidearen errespetua? Hor gauzkazue gure libertatez desjabetuak. Ez daitezke gehiago konda zuen ohointzak, zanpaketak eta krimak! Gaixo Nafarroa!

PASTOR: Eta beraz ni zer naiz?

URKO: Zuharek dakizu. Egiatzko Jesusen apezka bazira, behar duzu izan populu eta gizonek dauzkaten eskubiden zaintzale. Eskubide horiek ostikatuak direlarik, behar zinueke ozenki entzun arazi zure protesta. Hori dea zure jokabidea? Edo ez ote zara ostikarien alde ari den alderdikari bat, eta heien ezpataren sustatzaile bat? Hor ikus!...

PASTOR: Dena den, beraz, ez duzu Aita Sainduaren indulto merezitzeko urratsetan sartu nahi?

URKO: Ez dut galdatzen Aita Sainduarengatik urrikalmendua, bainan zuzenbidea!

PASTOR: Orduan, badakizu norako ziren, apur baten buruan Ali eta Zimela zure lagunekin?

URKO: Zuzen da, bide beretan ibiliek helburu bera izan dezaten.

KLEIN: (*Agertuz*) Jaunak, tenore da: Urko behar dut hemendik eraman.

URKO: Hemen nauk hire gomendio. Eraman nezak. (*Kleinek joaiten du*)

PASTOR: Hor izanen nauzu, azken mementoan, zure ondoan. (*Urkok ez du deus ihardesten. Pastor bakarrik gogoetatua*) Hau auzia! Eta Urkok arrazoin balu! Zer da nere egitekoa? Ebanjelioa zabaltzea, berak barnez daukan indarrak, ala ezpataren indarrak? T'ipiak lagunduz... ala handiak balakatzu? Jesus bere denborako manatzaleek hil zuten, heieri mintzo baitzen, heien peko zireneri bezain suharki edo suharkiago. Eta ni, nola mintzo naiz, gaur manatzale den Charlemagne inperadoreari? Harentzat gidari bat ote naiz, edo eskupeko xakur bat? Ni zer ari naiz?

OIHALA

HIRUGARREN GERTALDIA

Joka-lekua:

Kanpo bat, zombait arbolekin. Arbol horien pean da kolpatu eta presoneren biltokia. Onbor baten gainean jarria, Urko (*kolpatua izanik burua oihalez inguratua du*). Sahets batean Otsanda ari da Pizkor gudariaren tratatzen. Hau handizki kolpatua da. Maurixka eta Larrosa, agert-gordeka ibilki dira, ura garraiatzen, suan berotzen, edaterat ematen eta hola.

URKO: (*Deituz*) Ali!

ALI: (*Agertuz*) Zer da jauna?

URKO: Ekar-ak hunarat Apfel... Behar ziogu egin bere jujamendua.

ALI: Ongi da, jauna. (*Jalitzen da, eta berriaz agertzen, Apfel estekatua dakarrela*) Huna Apfel jauna.

URKO: (*Fierki mintzo*) Eraman gaituzue hiru, sokatik zintzilik ezarri beharrez. Bainan kukuak kontra jo dautzue... Hartza bere gizonekin ez zagon lo... Hiru gizon ba, sokatik zintzilik ezarriak izan dira... Bainan guk ditugu haiek sokari lotu, eta ez haiek gu.

APFEL: Ezin ukatua da sasi gudariak hor erreusitu dutela ukaldi eder bat, bainan gerla ez da oraino bururatua...

URKO: Goton, Rot eta Klein espantuka ari ziren zoinek mihi luzena jali araziko zaukuten, Ali, Zimela eta nihauri. Espantukak sartu zaizkotela, bereri lepoak kordaz inguratu diozkategularik!

APFEL: Tanto batzu gal daitezke, partida galdu gabe. Atzo beren gorde lekutik jauzi eginik, Hartzak eta bere lagunak libratu zaituzte, jada urka sokaren azpian zinetelarik. Laster, Charlemagne-en soldadoek berdin jauzi egingen dute zuen gainerat, eta orduan kontuak!...

URKO: Zer kontu? Ez dituzte Charlemagne-en soldadoek piztuko, urka sokari lotu ditugun Goton eta bere bi lagunak. Eta ez pentsa zu libratzeko eperik utziko diotegula. Hemen zira jujatua izaiteko eta, apur baten buruan, toki hauk hustuko dituzu, itzulpenik ez daukan lekurat joaiteko.

APFEL: Ez liteke hori, Urko jauna, zure aldetik buruz jokatzea.

URKO: Zer ote liteke ba neretzat, buruz jokatzear?

APFEL: Urko jauna, so egidazu...

URKO: Eta gero zer?...

APFEL: Ote dakizu fortuna bat badaukazula nerekin?

URKO: Fortuna bat? Zer fortuna?

APFEL: Ni hilez, deus ez... Ni hiltzeak ez dautzu den abantailik ttipiena ekarriko, Charlemagne-en mendekio ikaragarriena bai-zik... Bainan, utz-atazu bizia, eta ene biziaren truk galda-zazu nahi duzuna.

URKO: Zer zara? Zure biziaren tratuan lotzen?

APFEL: Horixe bera! Utz nezazu bizirik, eta ordaintzat galda-zazu nahi duzuna: Urre meta bat...

URKO: Bai!... Guri ebatsi urrea!

APFEL: Zuen presoneretatik ehun, ni bakarraren truk.

URKO: Gure presoner bakotzak balio ditu zu bezalako ehun.

APFEL: Galda bertze zerbaít, nahi duzuna...

URKO: Deus ez dugu, Apfel jauna, zuri galdatzeko... Eskaintzeko ba... edo hobeki, zuri emaiteko badugu zerbaít...

APFEL: Zer duzue neri emaiteko?

URKO: Soka mutur bat lepotik; bertzerik ez!

APFEL: Hortako ez daukazue eskubiderik: Ni soldado bat naiz. Gorago-koen manuak bete baizik ez dituen soldado bat.

URKO: Ez Apfel, ez zara zu soldado bat.

APFEL: Zer naiz bada?

URKO: Zu? Poliza nausi ustel bat. Emaztekari eta tripazale faltsu okazta-garri bat, ohoin higuin bat, kriminel ikaragarri bat... Gure Nafarroa gaixo huntan, asko eta asko presuna, familia, etxalderen hondatzaile bat!

APFEL: Urko jauna, zure fedeari dei egiten dut. Badakizu sail hortan iturri bereko garela. Ez ote liteke gomeni, girixtino ez diren inguruko jendek, ikusiz ikas dezaten gureganik, ez ote liteke gomeni, girixtinoak elgarrez urrikal gaiten?

URKO: Eta zu, urrikaldu zirea gutaz? Ez ote ziren pagano berak guri so, urkatzerat kondenatu gaituzularik? Girixtino naizelakotz zaitut bietan kondenatuko: Hobendunak gaztigua hartzen du, eta ez dut alderdikari izan nahi, desberdin jujatuz, berdin hobendun direnak, batzu girixtinoak direlakoan eta besteak paganoak!...

APFEL: Hil behar badut, onar-zazu bederen heriotzari apailatzeko astia ukan dezadan, apeza ikusiz!...

URKO: Ez dautzut ezetzik emanen, holako galdearentzat.

ZIMELA: (*Asaldatua eta lorietan da*) Haugi laster, Urko! Zatozte, ahal duzuen guziak! Gudua ari da bururatzen! Hortxe beretik oro ikus daitezke! Gure gudariak Roland inguratu dute! Inguruko sasieri su eman diote! Harrika eta arroka-amilka Roland eta bere soldado ondarraren garbitzen ari dira! Laster Ibañeta gain huntan entzunen dugu adarraren soinuaz berria zabaltzen: Gudua bururatua dela, gerla irabazia dugula. (*Irrintzin bat botatzen du. Urrundik ibardesten diote beste askok*)

URKO: Zatozte denak! Goza ditzagun begiak holako ikusgailu espantagarri-riz. Gora Nafarroa!

DENEK: Gora! (*Oro jalitzen dira, salbu Pizkor, Apfel eta Larrosa... Ali, Apfel-en zaindaria, gorde-agerka dabila*)

APFEL: (*Boza nigarti batekin*) Larrosa! Edaterat otoi! Ekar-azu edaterat! (*Larrosak ura emaiten dio*) Larrosa, ez zaitut aspaldian ikusi. Ez dakit norat joana zinen gordetzerat.

LARROSA: Erretreta bat egin dut. Nahi bainuen hobeki ikertu zertan nintzen eta zeri lot.

APFEL: Pentsatzen dut, Larrosa, neretzat duzun amodioa ez dela hoztu. Nik beti berdin maite zaitut. Badakizu zuretzat direla nere bizi, palazio eta ontasanak. Otoi, Larrosa, urrikal zaite nitaz! Oroit zaite nik ere bizia salbatu dautzudala. Nehor ez da hemen: Fite, fite, libra nezazu gate hauetarik!

LARROSA: (*Beldurti eta durduzatu*) Ez... ez dezaket... Ez dezaket!

APFEL: Jainkoaren izenean galdatzen dautzut. Zure eskutan da orai, ni bizitzea ala hiltzea. Otoi, otoi, Larrosa!...

LARROSA: (*Duda-mudatan bezala dago*) Ez... ez! Heldu dira! Heldu... (*Urruntzen da Apfelenganik. Ateraiak sartzen dira, salbu Zimela*)

URKO: (*Pizkor gudariari burua altxatzen dio*) Errak, to! Bitoria! Bitoria! Laster entzunen diagu adarraren soinua! (*Iduri luke Pizkorrek konprenitu duela*) Ali, errok jaun omonierari sar dadien.

ALI: Ongi da, jauna...

URKO: (*Pizkor gudariari*) Gaizoa!... Hoinbertze jasan ondoan ukanen ahal duk bitoriaren gozatzeko zoria!

PASTOR: (*Agertuz*) Urko jauna, deitu omen nauzu.

URKO: Ba, jaun omoniera; Apfelek nahi zaitu ikusi.

APFEL: Jaun omoniera, zure beharretan naiz.

PASTOR: (*Bibotzetik*) A! Apfel! Oroit zaite girixtinoen armadako aintzindari bat zarela. Kuraiaren etsenplua emaiterat gomitatzen zaitut, ordu latz huntan.

APFEL: Jaun omoniera, ez naiz heriotzaren beldur. Zuhaurek hainbertze aldiz predikatu daukuzu gure gerla gurutzada saindu bat dela. Mahometanoen kontra gerla eginez hiltzen direnek zerua segurtatua dutela.

MAURIXKA: (*Hitz horiek aditzean eskandalaz joa*) O!... O!...

PASTOR: (*Laster mintzo*) Erranak erran dira, Apfel! Gaur, ez gara atzoko mailean. Ez zazula gehiago pentsa mundu huni, bainan zure arimari... Apur baten buruan Jainkoaren aintzinerat agertuko baitzara.

APFEL: (*Bibotzetik mintzo*) Jaun omoniera, mintza zaite apez bezala... Errozu Urko jaunari bera bezala girixtinoak garela. Elgarri behar dugula barkatu. Neri barkatuz, deus ez duela galduko, bainan oro irabaziko... Errozkitzu horiek guziak!... (*Pastor ixilik dago. Apfel nigarrez eta samur*) Errozkitzu bada! Mintza zaite! Zergatik zaude hola ixilik?

PASTOR: Apfel jauna, otoitz egiteko tenorean gara.

ZIMELA: (*Agertuz*) Atera zaitezte zombait, otoi, kolpatu batzu hor heldu baitira!... (*Otsanda eta Maurixka jalitzen dira*)

URKO: Zimela, Ali laguntzat har-ak, eta gizon hau eramazue... Despedi zazue betikotz!

APFEL: (*Orroaz*) Ez! Ez! Ez nezazuela hill! Ez hill!

ZIMELA: (*Apfel pusatuz*) Kanporat hemendik!

APFEL: (*Errabian, orroaz*) Denek leher egingen ahal duzue! Charlemagne-ek garbituko zaituzte, ba, oraino! (*Hiruak jalitzen dira*)

PASTOR: (*Urkori*) Sokaz ala aizkoraz dute hiltzekoa?

URKO: Ez sokaz eta ez aizkoraz. Zaldi bati gibeletik estekatua herrestan ibiliz.

PASTOR: O! Jainko ona! (*Jalitzen da. Hartza sartzen da, Otsanda eta Maurixkak laguntzen dutela. Zango bat airean lotua dauka*)

URKO: O! Hartza! Zer haiz? Kolpatua?

HARTZA: Zango huntan hartu diat lantza kaska bat. Bainan ez diat uste badutan gerokorik. (*Lorietan*) Hau fitsik ez duk! Gerla irabazia diagu, Urko, irabazia! Gure mutilak lehoina bezala jokatu dituk! Azken etsaien garbitzen ari zirela utzi ditai. Laster airea inarrosiko dik bitoriaren adar soinuak!

LARROSA: (*Herabe... hurbiltzen zaio Hartzari*) Agur, anaia. (*Musua eskaintzen dio*)

HARTZA: (*Haserre*) Ez dinat, nik, hire musu gutiziarik! Zer dira, Apfelen oiloak gure landan? Urko, zer da manera hau, to! (*Larrosa nigarrez gordetzen da. Ez da gehiago agertuko*)

URKO: Barka zok, Hartza. Apfel oraintxe igorria diagu zaldi baten gibelean herrestan. Larrosa izan duk ahula, bainan berriz bide zuzenerat itzulia duk... Barka zok!

HARTZA: Bon. Etxetik hasi behar dik gero, etsenplu ona emaiten! Eta nere aldetik gaizki ibiliak diren familiakoentzat agertuko nauk bertzentzat baino idorrago. Hori manatzen dik gure sailak eta gure mailak.

ALI: (*Sartuz Satorbeltz dakar estekatua*) Huna bertze presoner bat.

HARTZA: To! Salatari zikina! Hurbil-azue zirtzil hori nereganat! Izan dezadan atsegina nere puñal hau nihaurek horri zintzurretik sartzeko.

SATORBELTZ: (*Ikaratua*) Barka! Barka! Ni ez hill! Ez naiz berriz hasiko!

URKO: (*Hartzari*) Pausa hadi pixka bat, to; utzak horren jujatzea nere gain. (*Bortizkei Satorbeltzi*) Satorbeltz! Zonbat presuna salatu dituzu etsaiari?

SATORBELTZ: Ez dakit!... Ez dakit!... Barka otoi, barka!

URKO: Zonbat diru hunkitu duzu zure salatari ofizioa betetzeko!

SATORBELTZ: Ez dakit!... Ez dakit!... Ez naiz oroitzen!

URKO: Nola nahi duzu hil, sokaz ala aizkoraz?

SATORBELTZ: Nik ez dut hil nahi! Barka! Barka! Emaiten dut ene bizia zuen zerbitzuko! Egingen ditut nahi dituzuen lan guziak! Zuen esklabo emaiten naiz, bainan ez nezazuela hill!

URKO: Ez gara gure etxetan xakur gibel milikari beharretan. Aski zikindu dituzu leku hauk. Ordu da huts dituzun. Apur baten buruan lepoa aizkoraz moztua izanen duzu!

SATORBELTZ: Hori ez! Hori ez! (*Belaunikatzen da*) Barka! Barka!...

URKO: Apeza ikusi nahi duzu?

SATORBELTZ: Ba, ba... Barka! Barka!

ZIMELA: (*Agertuz*) Sartu direla Apfelen espantu eta larderiak, zaldiari estekatu dugularik! Han utzi dugu, oihanean, hiru pusketan! Arrano eta belek jan dezatela!

URKO: Bon. Eta orai, eramazue bertze hau! Aizkoraz jo baino lehen, apezarekin utz-azue apur bat. Hura ikusi behar omen dik.

ZIMELA: Haugi hunat, hi, apo tzar madarikatua! Ez haute hire kurrinkek salbatuko! (*Erdi herrestan daramate kanporat «Ai! Ai! Barka!» dariola. Ateratzzen dira Ali, Zimela, eta Satorbeltz*)

URKO: (*Populuari mintzo Satorbeltz erakutsiz*) Doala hemendik! Doala betikotz! Gure populuak sobera sofritu du, etsaiari, diruaren truk, beren arima saldu duten salatari horiengatik! Judasen ofizioko jende hits horiek gure populuari egin kaltea nork dezake neurt? Suntsi dadiela horien arraza behin betikotz!... Onez onean ez bada, beldurrez bederen, gure etxe eta herri saltzale diren salatari pozoin horiek, barna har dezatela nolakoa izaiten den gaizki ibiliaren biharamuna!

OTSANDA: O! Noiz ote gure etxerat itzultzen ahalko gara oro, han lehen bezala bakean bizitzeko?...

URKO: Ez, ez da gure bizia aintzinean bezala izanen. Hainitz familia doluz joak, jateko eskasia, lurren ibiltzeko kabalik ez, horra jasan beharko ditugun gerlaren ondorioak.

OTSANDA: A! Bederen herrarik ez balitz gelditzen jenden artean!

URKO: Izanen da nori barka eta zeri lot, gure etxetik haste. Gerla hunek sarraski handiak utziko ditu gure ontasunetan. Handiangoak gure bihotzetan!...

OTSANDA: (*Pizkor erakutsiz*) Hau nekez da, bai, biziko. Berriz ere ezagutzaz galduta du.

HARTZA: A! Neri ere ari zait zangoko mina atzartzen. Otsanda laguntzean, no, hortxetaraino.

OTSANDA: Hobe duk hemen egon.

HARTZA: Ez... Hortik ikusiko ditinat guduaren azken zalapartak, eta hola nere minaz gutiago oroituko naun. (*Otsandak jaltzen laguntzen du*)

ZIMELA: (*Sartuz*) Aizkora kinkako bat eman zioiaugu Satorbeltzi. Zerriak bezalako kurrinkak atera ditik, burua pikaderari estekatzean.

URKO: Nor zer baita, araberako heriotzea.

ZIMELA: Apur baten buruan, bertze zerri bat ere, hemen ukanen duk jutzeko. Aizkora pikadera sarturik, prest utzia diat harentzat.

URKO: Nortaz mintzo haiz?

ZIMELA: Opil, tripa fornitzale hortaz.

URKO: Opil, preso ezarriko diat, bainan ez hiltzerat kondenatuko.

ZIMELA: (*Harritua*) Zer? Baduka burutik?

URKO: (*Fermuki*) Nere barneko errabiaz, gaurko nafarren erdiak hiltzerat kondenatuko nezazkek: Edo, etsaiari beren arima salduz nafar

odola ixuri dutelakotz. Edo, bihozkeriz, beldurrez ala miseria, ahul agertu direlakotz etsai basari buruz. Bainan biharko egunari pentsatzen diat. Zer ari gaituk, nafar odola putzuka ixuriz? Nafarroa diagu odolez hustuko eta nafarren artean ditiagu ikaragarriko herrak muntatuko. Holakorik ez!

ZIMELA: Eta zer bada? Nafarroa libratzailek ixuri odola, haiek jasan parramenak, utziko dituka gaztigurik gabe? Uste duka libratzailek holakorik onartuko dutela? Badakika zer diokan?

URKO: Gaizki eginak, gaztigua merezi dik. Bainan gaztiguak behar dik izan gaizki eginaren neurrikoa. Zuzen duk bertzeri bizia galarazi duenak, berea gal dezan. Zuzen duk, gerlaz baliatuz ontasunez aberastu denak, ontasun haiek gal ditzan. Zuzen duk, etsaiarentzat bihotzez ahul agertu denak, bil dezan bere baitan, gaizki ibiliaren ahalge eta desgrazia. (*Hemendik antzinat, solastatzea doala saminduz*)

ZIMELA: Eta Opil, zer xori motatik dela uste duk?

URKO: Opil duk gizon ontasun gose bat. Nafarroaren kenka hitsaz baliatuz, bere burua dik zerbitzatu, bainan ez dik Nafarroa saldu. Doala preso eta, ondoko egunetan, ontasun galtzez paga dezala, ontasun gaizki biltzez merezitu duen gaztigua.

ZIMELA: Ni ez nauk hortan hirekin ados. Opil beraren ahotik entzun izan ditiat hitz hauk: «Gerlatik bizirik ateratzen denak, harek dik gerla irabazia». Beraz, bizia uzten badiok, berriz ere gerlan hilez trufatzeko parada emaiten diok.

URKO: Oroit hadi Opilen semea gurekin dela eta gure armadako aintzindari bat. Ukanen duka aski bertute bihar erraiteko Opilen semeari, haren aita hire eskuz garbitu dukala? Eta erraiten badiok, uste duka harek egitate hori barkatuko daukala?

ZIMELA: Hortaritzen bahaiz, herri saltzale guziek aurkituko ditek zerbaít arrazoin edo estakuru beren burua salbatzeko. Batek, semea izanen dik libratzailetan. Bertzeak gure kontra zaukan arma, azken mementoan itzuliko dik gure alde. Hirugarrenak partida jokatu izanen dik, arroltzeak ezarri bi eskualdetako kafiretan.

URKO: Bai, diokan bezala, hainitz kasu desberdin izan zukek. Gaurko egunean, Nafarroaren geroari behatuz, hoberena diagu berehala eta finki hobendun larrienen jotzea. Geroxago eta

hotzean orraztatuko ditiagu bederazka gainerateko kalte egileak.

ZIMELA: Populuak ez dik sekulan onartuko bizirik utz ditzagun Opil bezalako biligarro batzu.

URKO: Populuak, guk deliberatu bezala hartuko ditik gauzak. Guri duk populuaren zerbitzatzea eta ez haren basatzea.

ZIMELA: Hik erran guziengatik, ezin jasanezko ahulezia bat zaitak, Opil bizirik uztea. Berehala horren garbitzerat nihoak.

URKO: Hihaurek ikus. Opil hire eskutan duk... Bainan jakin-zak, ondoko egunetan, ez naizela hire xuritzen ariko, holako krima bat egiten baduk.

ZIMELA: Nahi dukan bezala. Bainan estimu ttipia merezi dik, bere gerlako laguna xuritzeko on ez den gizonak, etsaiarekin zikindu etxeko arreba xuritu ondoan. (*Ateratzen da baserre*)

OTSANDA: O! Urko, pisu eta lazgarri zaizkit gure arteko kalapita hauek. Hoin luzaz denek berdin desiratu dugun alegantziazko eguna, hor dugularik gure atean!

URKO: Ni ez naiteke ba bertzela joka! Zuzentasuna behar dela, nahi dut. Bainan, mundu huntan ez da zuzentasun osorik. Eta zuzentasun gehiegi nahia da, usu, makurbide askoren iturria.

IZEBA: (*Sartuz otare bat besoa*) O! Iloba maiteak! Azkenean atxemaiten zaituztet. Orenak badira hor ibilki naizela zuen ondotik. Otare hau oihalez betea dut, kolpatuak daitezken gure gaixo soldadoen artatzeko.

URKO: (*Haserre*) Zuk, izeba, baduzu kopeta hunarat agertzeko eta hola mintzatzeko!

IZEBA: Zer? Ez ahal diat gaizkirik egiten!

URKO: Zure bizia nahi baduzu salbatu, leku hauk lehenbailehen huts-zkitzu!... Lehenbailehen!

IZEBA: Ez ahal ditut laguntzen ahal gure nafar gaixo soldadoak?

URKO: Aspaldi du laguntzen ahal zenituela. Orai baino behar handiagotan zirelarik, zure goxokeriak ez ziren haientzat bainan haien etsaiantzat. Zoaz hemendik! Ondoko egunetan, jinen zaizkizu etxerat kondu galdatzaleak... Bainan egungoan, eta, nahi baduzu zure larrua salbatu, zoaz hemendik eta zaude gorderik.

IZEBA: Bon, bon, halere pentsatzen diat, otare huntako pusken beharretan zaretela.

URKO: Otare hori huts-azu hemen nahi baduzu. Bainan zu, gorde zaite begien bixtatik.

IZEBA: Bon, bon. (*Jalitzen da*)

OTSANDA: Bainan, arras xoroa behar du izan gure Izebak, kenka huntan hemen agertzeko.

URKO: Xoroa eta kopetatsua! Ez dakit zer ekarri duen hunarat beldurrak ala maltzurkeriak. Bainan libratzailek sobera begitan dute eta horren salbatzeak emanen dauku lan!

OTSANDA: Bitxi da jendea zoin kanbiakorra izan daiteken.

URKO: Bai, pairamenetan ginelarik, nehor gutik nahi gintuen lagundu. Orai, partida irabazi dugula-ta, laguntzaileak nonnahi sortzen dira, larrazkenean onddoak bezala.

OTSANDA: Betikoa da. Gutik dute arbola landatu eta landu nahi, gero haren fruituaren jateko. Bertzen izerdiz etorri fruitua zaiote laket. (*Norbait ikusten du*) Errazu, Urko! Apeza hor heldu da.

PASTOR: (*Agertuz, minberaki mintzo*) Urko jauna, ez dakit badakizun, bainan zure soldadoak, abrekeri eta krima itsusienen obratzen ari dira.

URKO: Zer derasazu?

PASTOR: Bai, zure soldadoak, puñal ukaldika, gure presoner guzien hiltzen ari dira. Eta ez dira bakarrik gureeri jazartzen, bainan hemen bereko emazte eta neskatx gaixo batzu, lagundu gaituztelakoan, han dabilzkate basaki, biluzirik eta ileak mozturik. Horra zertaratuak diren zure gizon (*gaxtoki*) «libratzale zintzoak»!

URKO: (*Fermuki*) Solas molde hau, jaun omoniera, zure ahoan gisago liteke, bertze ordu batzuz, zure aintzindarieri mintzatu izan bazine, orai neri mintzo ziren bezala. Han zinen lekuko, zure soldado «Jainkoaren aldeko gudariek», gu, pairamenez lehertzen eta hiltzen gintuztelarik. Egin duzuia orduan protestarik? Aitor-azu ezetz. Protestaren orde, zure predikuan, bai, zure predikuan, ez uka, jaun apeza, gu zafratzea eta hiltzea, Jainkoaren ogi landatik irakaren kasatzea zela, duzu erran. Ez duzu beraz, zuk, gaur, mintzo ziren bezala mintzatzeko eskubiderik!

PASTOR: Hola mintzo naiz, Urko jauna, atzoko huts berak, ez daiten gaur ere, berriz gerta.

- URKO:** Ez ditut begiak hetsiko, zuek bezala, basakeria horien aintzinean.
Eta ez naiz geldirik egonen. Nere bizia irrisku, berehala banoa eginahal guzien egiterat hiskeria horien ezeztatzeko. Esperantza dut, jaun omoniera, lan hortako, nere sahetsean aurkituko zaitudala... Abiatzen ahal zira. Heldu naiz ondotik. (*Pastor jalitzzen da*)
- OTSANDA:** (*Asaldatua*) O! Urko, ikaran nago. Ez ahal zaizu zerbait gertatuko, gure ametsen helburua gozatzeko parada etorri zaigun orduan! Heldu naiz zurekin.
- URKO:** Ez, Otsanda, zure eginbidea da hemen egoitea. Nerea, harat joaita. Banoa berehala, zenbait zaldizko harturik, zer gertatzen den ikusterat. (*Ateratzen da. Otsandak segitzen du ondotik... Agerian gelditzen dira bakarrik Pizkor eta Maurixka*)
- MAURIXKA:** O! Nere senarra nun ote da? Allah! Urrikal zaite gutaz! Allah! Allah! Lagun gaitzazu!
- ALI:** (*Sartuz*) Hor zirea, Maurixka? Nausiarekin batean banoa zaldiz ni ere.
- MAURIXKA:** O! Ali, zer behar dugu bilakatu?
- ALI:** Nafarroa zerbitzatu dugu. Nafarroak onartuko ahal gaitu bere haur bezala!... Ez bagaitu onartzen, hemendik kasatzen bagaitu, berriz itzuliko gara gureen arterat.
- MAURIXKA:** Beldur naiz, Ali, zerbait gerta dakizun.
- ALI:** Intx Allah!... Maurixka! (*Jalitzzen da*)
- MAURIXKA:** Ba, Intx Allah! (*Nigarrez gelditzen da*)
- OTSANDA:** (*Sartuz*) Berriz ere, Maurixka, zu eta ni, gertatzen gara biak elgarrekin, beti ikara beraz josiak.
- MAURIXKA:** Allah-k gerta gaitzala elgarrekin eta bakean, gerla hau bururatu ondoan. (*Ateratzen da. Otsanda ari da Pizkorren artatzen*)
- ZIMELA:** (*Lorietan bere burua doidoia agertuz*) Zato laster, zato, Otsanda, trapu xuria goiti altxatu dute! Orai joko dute adar soinu! Gerla irabazi dugu! (*Entzuten dira adar soinu eta irrintzina*)
- OTSANDA:** (*Lorietan bere kolpatuari mintzo*) Bitoria! Bitoria! Horra adar soinua! (*Pizkorrekin konprenitu du. Bere loria erakusten du jestuz. Otsanda xutik, populuari kartsuki mintzo*) Bitoria! Milesker Jainkoa! Orai berdina zaizkit jasan pairamenak! Nere Nafarroa libro da! Bitoria!!!...

OIHALA